

Et lib. septimi cap. 13. Polites quidam consuluit
Apollinem Milesium (inquit) utrum ne mane-
at anima post mortem , an resoluatur ? &
respondit his uerbis :

*Donec corporeis animus connexibus hæret,
Cedit mortali patiens humana, dolori.
Sed cum mortali compage solutus, abiuit
Corpore confecto, tum totus in æthera fertur,
Incorruptus ubi maneat, nunquamq; senescens.
Sic antiqua Dei fieri prudentia mandat.*

F I N I S.

EUSEBIUS DE VITA CON-
stantini, interprete Vuolfgango Mu-
sculo Dufano.

Subit autem animum meum , etiam extraneo-
rum quoddam de Christi diuinitate testimo-
nium commemorare. Ex his enim , etiam blas-
phemantium, ipsum animus, Deum ipsum esse, ac
filium Dei , nouit : si saltem suis ipsorum sermo-
nibus credunt. Sibylla igitur Erythrea , quæ se i-
psam, sexta post diluuiũ generatione uixisse, & sa-
cerdotem Apollinis fuisse dicit , diadema ex æquo
unà cum Deo, cui seruebat , gestans : & tripoda,
circa quem serpens uersabatur, colens , & appro-
pinquantes ad se abijciens, propter dementiam pa-
rentum, qui eam tali cultui tradiderant , ob quam
etiam dedecorose furie , sicut commemorant , qui

de Daphne scribunt. Hæc inquam, Sibylla intus
in ipsis aliquando adytis importuna superstiti-
one occupata, ac diuina certè inspiratione refer-
ta, carminibus futura de Deo uaticinata est,
perspicuè in serie primarum literarum, quæ A-
ngoyixis dicitur, historiam aduentus Iesu decla-
rans. Est autem Acrostichis ista: Iesus Chri-
stus, Dei filius, Seruator, Crux. Carmina uerò il-
lius hæc sunt:

Acrostichis, ex Gyraldi uersione est.

Iudicij fuerit cum signum, terra madebit,
Et cœlo ueniet princeps per secla futurus,
Scilicet ut carnem præsens & iudicet orbem.
Omnis homo hūc, fidusq; Deum, infidusq; uidebit,
Vnà cum sanctis excelsum sine sub æui:
Sede sedens animas censebit, corpora & ipsa.
Chersos erit mundus, spinas feret undiq; tellus.
Reijcient simulachra homines & munera Ditis.
Inquirens portas infringet carceris atri.
Sic etenim cunctæ ueniet lux libera carni,
Tunc sanctis: ignis fontes æternus aduret.
Occultos actus omnes & quisq; loquetur,
Sed tenebrosa Deus collustrans pectora pandet.
Threnus erit cunctis, & stridor dentis adest.
Effugiet solis iubar, astrorumq; choræ,
Omne poli lumen soluetur, & aurea luna.

Valles

πρότι τῆς δόξης. αὐτὴ τοίνυν εἰσωτῶν ἀδύτων
 ποτὲ τῆς ἀκαίρου δεισιδαιμονίας προαχθεῖσα, καὶ
 θείας ἐπιτιμοῦσας ὄντως γενομένη μετῆ, δι' ἐπῶν
 περὶ τῷ θεῷ τὰ μέλλοντα προεθέσπισε, σαφῶς ταῖς
 προτάξεσι τῶν πρώτων γραμμάτων, ἧ τις ἀκροσι-
 χὶς λέγεται, δηλῶσα τὴν ἰσθμῶν τῆς τῷ ἰησοῦ κα-
 τελούσεως. ἔστι ἡ ἀκροσιχὶς αὐτὴ. Ἰησοῦς χριστός,
 θεῶ ὕος, σωτὴρ, σαυρός. τὰ δὲ ἔπη αὐτῆς, ταυτά.

ΙΣ ΧΣ ΘΥ ΥΙΟΣ, ΣΩΤΗΡ, ΣΡΣ.

Ἰδρῶσει δὲ χθὼν ἰέρσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται.
 Ἡξει δ' ἕρανόθεν βασιλεύς αἰῶσιρ ὁ μέλλων
 Σάρνα παρῶν πᾶσαρ ἰεῖναι, καὶ κόσμον ἅπαντα.
 Οὔονται δὲ θεὸν μέροτες πῖστοι καὶ ἄπιστοι,
 Ὑψιστον μετὰ τῶν ἀγίων ἐπὶ τέσμα χρόνοιο,
 Σαρνοφόρων ψυχὰς ἀνθρώπων βήματι ἰεῖνων.
 Χέρσος ὅταν ποτὲ κόσμος ὅλος, ἢ ἀπανθα γυνήσκει.
 Ρίψασιρ δ' εἰδωλα βροτοὶ, καὶ πλῆτορ ἅπαντα.
 Εὐκᾶύσει δὲ τὸ πῦρ γλῶ, ἕρανόν, ἢ δὲ θάλασσαρ
 Ἰχθυῶν. φλέξει δὲ πύλας εἰρητῆς αἰῶνα.
 Σαρκὲ τότε πᾶσα βροτῶν ἐπ' ἐλσυθέριον φάος ἦξει
 Τῶν ἀγίων. ἀνόμους δὲ τὸ πῦρ αἰῶσιρ ἐλέγξει.
 Ὅσποσχις τίς πράξας ἔλαθον, τότε πάντα λαλήσκει.
 Στήθεα γὰρ ἰσοφόντα θεὸς φωστῆρσιρ ἀνοίξει.
 Θρηῖνος δ' ἐν πάντων ἦξει, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων.
 Εὐλείψει δὲ φάος σέλας ἠελίοιο καὶ ἄστρων,
 Οὐρανὸν εἰλίξει, μίλυνος δὲ τε φέγγος ὀλείται.

Ακροσιχὶς
 περὶ χριστοῦ.

Υψώσει ἢ φάραγγας, ὅλοι δ' ὑψώματα βουνῶν.
 Υψος δ' ὑπέτι λυγρὸν ἐν ἀνθρώποισι φανείται.
 Ἰσατ' ὄρη πεδίοις ἔσται, καὶ πᾶσα θάλασσα
 Οὐνέτι πλῆρ' ἔξει. γῆ γὰρ φρυχθείσα κόβρων,
 Σιὸ πηγαῖς ποταμοὶ ἢ παχλάζοντες λείψουσιν.
 Χέλπιγξ δ' ἔρανόνον φωνίον πολύθρνον ἀφήσει,
 Ωρύσσει μύσος μελέων, καὶ πῆματα λύσσει.
 Ταρταρέων ἢ χάος τότε δείξει γαῖα χανῶσα.

αλ. βασι- Ηξουσιν δ' ἐπὶ βῆμα θεῶν ἑ βασιλῆες ἅπαντες.
 λῆος. Ρύσει δ' ἔρανόνον ποταμὸς πῶν, ἠδέ τε θείων.
 Σῆμα ἢ πᾶσι βροτοῖσι τότε, σφραγὶς ἐπίσημος,
 Τὸ ξύλον ἐν πιφοῖς, τὸ κέρας τὸ ποδόμενον ἔσται,
 Ανδρῶν συσεβέων ζωή, πρόσπομμα ἢ νόσμος.
 Υδασι φωτίσων λιλητὸς ἐν δώδεκα πηγαῖς.
 Ράβδος ποιμαίνουσα σιδήρεά τε κρατήσει.
 Οὗτος ὁ νυῦ προγραφεὶς ἐν ἀεροστίχοισιν θεὸς ἡ-
 μῶν,

Σωτὴρ ἀθάνατος, βασιλεὺς, ὁ παθῶν ἐν ἐχ' ἡμῶν.

Καὶ ταῦτα τῆ παρθένῳ ἀληθινῆ θεῶν ἐπέ-
 σθη προκηρῦξαι. μακαρίαρ δ' αὐτὸν ἐγωγε κέκων,
 καὶ ὁ σωτὴρ ἐξελέχθητο προφητῶν τῆς ἐαυτῶ περὶ ἡ-
 μῶν προμηνθείας. ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπι-
 σῶσι, καὶ ταῦθ' ὁμολογουῦτες ὄρυθραίαρ γεγενῆσθαι
 σιδύλαρ μακάντην. ὑποπῆσύνσι δέ τινα τὸν τῆς ἡμετέ-
 ρας θρησκείας ποιητῆς μύσους ἐν ἄμοισρον, τὰ ἐπὶ
 ταῦτα πεποινημένοι, νοθεύειν τε αὐτὰ, καὶ σι-
 βύλλης

Valles extollet, collesq; à uertice perdet.
 Usquã nec celsum mortalibus aut graue quicquã.
 Inde æqui montes campis, hinc cerula ponti
 Omne ratis spernent onus, hiscet fulmine tellus.
 Sic fontes simul arescent, & fluminis aluei.
 Stridula tum querulũ sonitũ tuba fundet olympo,
 Orbis grande malum rugiens, & damna futura,
 Tartareumq; chaos monstrabit terra debiscens.
 Et uenient omnes reges magni ante tribunal.
 Refluet & cœlo tunc sulphuris amnis, & ignis.
 Sic cunctorum hominũ fient manifesta sepulchra.
 Tum fidis lignum, cornu atq; optabile fiet:
 Atq; piorum uita hominum, nocumentaq; mundi
 Vndis lustrabunt bissenno in fonte uocatos.
 Rex pastoris erit nobis & ferrea uirga.
 Omnipotens Deus est præscriptus uersibus istis,
 Seruator nostro æternus rex passus amore.

Hæc rursus Musculi translatio est.

Et hæc uirgo perspicuè uaticinari potuit.
 Hanc ego quidem beatam iudico, quam Seruator
 prouidentie suæ erga nos uatem elegit. Ver-
 rum multi sunt, qui hanc ista uaticinatam esse non
 credunt, quamuis Sibyllam Erythream uatem fuis-
 se confiteantur: sed suspicantur, aliquem nostræ
 religionis, poeticæ Musæ non expertem, hæc con-
 didisse carmina: esseq; illa adulterina, & falso Si-
 byllæ.

Sibyllæ. Vaticinia dico, cum utiles sententias habeant, multam uoluptatum licentiam amputantes, & ad temperatam & honestam uitæ conuersationem ducentes. Est autem ueritas in propatulo, eo quod nostræ religionis uiri tempora diligenter & exactè collegerunt: non posse coniecturari, quod poema hoc à quopiam sit, post Christi factum descensum, & iudicium. Est enim in confesso, Ciceronem poema hoc legisse, illud que & in Romanam dialectum transtulisse, & commentarijs suis inseruisse: denique hunc imperante Antonio interemptum: Antonium uerò postea ab Augusto superatum, qui 56 annos imperauit: & huic Tiberium successisse, cuius tempore Christi aduentus illuxit, & sanctissimæ religionis mysterium obtinuit, ac noua populi successio constitit. De quo eminentissimum Italiæ poetarum loqui puto, ubi ait:

Hic uersus ex Græco translatus est, quia non extat in Marone.

Prodiit in lucem hominum genus inde nouorum.
Et iterum, in alio quodam Bucolicorum loco:
Sicilides Musæ, paulo maiora canamus.
Quid manifestius? adijcit enim:
Ultima Cumæi uenit iam carminis ætas.
Significans uidelicet, Cumæam Sibyllam.

Nec

βύβλης θεασίσματα εἶναι λέγεσθαι, ἔχοντα βιωφε-
 λῆς γνώμας, τὴν πολλὴν τῶν ἰδονῶν περινοπήσασα
 ἐξουσίαν, καὶ ἐπὶ τὸν σὺφρονά τε καὶ νόσμιον βίον
 ὀδηγύσασα. ἐν προφανεί δὲ ἀληθείᾳ τῆς τῶν ἡμετέ-
 ρων ἀνδρῶν ἐπιμελείας, συλλεξάσης τὸς χρόνους ἀ-
 κριδέσθου ὡς πρὸς τὸ μηδενᾶ τοπάσει μετὰ τὸν
 τῷ χριστοῦ κἀθόδου καὶ κέρσι γεγενῆσθαι τὸ ποίη-
 μα, καὶ ὡς πάλαι προλεχθέντων ὑπὸ σιβύλλης τῶν
 ἐπὶ ψῦδος διαφημίζεσθαι. ὡμολόγηται γὰρ, κί-
 κέρων ἐν τετυχηνότα τῷ ποιήματι, μετνευγνείρ-
 τε αὐτὸ εἰς τὴν ῥώμαίων διάλεπτον, καὶ σωτᾶ-
 ζαι αὐτὸ τοῖς ἑαυτῶ σωτᾶγμασι, τοῦτον ἀναίρει-
 θαι κρατήσαντος ἀντωνίου. Αντωνίου δὲ αὖ πάλ-
 λιρ αὐγουστον περιγεγενῆσθαι, ὃς ἕξ καὶ πενήτην ἔ-
 ἔτη ἐβασίλευσε. τοῦτον τιβέριος διεδέξατο, καθ' ὃν
 χρόνον ἡ τοῦ σωτήρος ἐξέλαμψε παρυσία, καὶ τὸ τῆς
 ἀγιωτάτης θρησκείας ἐπειράτισε μυστήριον, ἢ τε
 νέα τοῦ δήμου διαδοχὴ συνέστη, περὶ ἧς οἶμαι λέ-
 γειν τὸν ἐξοχώτατον τῶν κατὰ ἰταλίαν ποιητῶν.
 Ενθεν ἔπειτα νέων πληθὺς ἀνδρῶν ἐφαάνθη.

καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τινὶ τῶν βουνολιπῶν τό-
 πω·

Σιελίδες μῦσαι, μέγαν φάτιρ ὑμνήσωμεν.

τί τῶτου φανδρώτθου; προσίθισι γὰρ·

Ηλυθε κυμαίου μαντσύματος εἰς τέλος ὀμφή·

κυμαίαν ἀνιτόμενος διπλαδὴ τὴν σιβύλλαν.

καὶ

καὶ ἐν ἡμετέροις, ἀλλὰ πρόαιτέρω προεχέ-
ρισεν, ὡς τῆς χρείας τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν ἐπιπο-
θέσης. τί λέγων αὐθις;

Οὗτος αὖ αἰώνων ἰσθμὸς σίχος ὄρνυται ἡμῖν.

Ἦναι παρθένος αὐθις ἄγχοσ' ἐρατὸν βασιλῆα.

Τίς οὖν ἀρα εἴη παρθένος ἢ ἐπανήμισσα; αὖ ὄχ-
ῆ πλήρης τε καὶ ἐγνηος γενομένη τοῦ θεοῦ πνεύ-
ματος; καὶ τί τὸ πολὺον, τὴν ἐγνηορ τῶ θεοῦ πνεύ-
ματος πόρην εἶναι αἰεὶ, καὶ διαμένειν παρθένον;
ἐπανύξει δὲ ἐν δευτέρου, τὴν οἰνουμένην παρα-
γενόμενος ἐπιμαρτυρεῖ. καὶ προσέθησιν ὁ ποιητὴς·

Τὸν ἤνεωσί ποτε χθόνια φασφόρε μίσην,

Ἀντὶ σιδιμερείης χρυσῆν γενεὴν ὀπάσαντα,

Γροσπιῶσι σὲ ἢ γὰρ ἀρχοντος, μνησινέα πάντα

βρότεια *

Καὶ σοναχά τε πατσυνά ζονται ἀλιτρῶν *

Συνίεμεν δὲ φανερῶς τε ἅμα καὶ ἀποκρύφως
δι' ἀλληγοριῶν τὰ λεχθέντα, τοῖς μὲν βαθύτροπον
ἐξετάζουσι τὴν τῶν ἐπῶν διώαμιν, ὑπ' ὄψιν τῆς
τοῦ θεοῦ θεότητος. * ὅπως τε μή τις τῶν διωασσόν-
των ἐν τῇ βασιλευσῆ πόλει ἐγναλείη ἔχη τῷ ποι-
ητῇ, ὡς παρὰ τοὺς πατρώους νόμους συγγράφου-
σι, ἐμβάλλοντί τε τὰ πάλαι ὑπὸ τῶν προγόνων
περὶ τῶν θεῶν νομιζόμενα, ἐπιμαρτυρεῖται τὴν
ἀλήθειαν. ἠπίστατο γὰρ, οἶμαι, τὴν μακαρί-
αν καὶ ἐπώνυμον τοῦ σωτῆρος τελευτησῆναι. ἵνα δὲ

τὸ

Nec his contentus, ulterius progressus est, tanquā ipsa necessitas testimoniū ipsius desideraret. Quid igitur dicit?

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna.

Quæ nam igitur hæc uirgo est, quæ redijt? An non ea, quæ plena & foeta facta est de spiritu sancto? Et quid impedit, quo minus puella hæc de diuino spiritu grauida, semper sit & maneat uirgo? Redibit autem denuò, orbem que aduentu suo releuabit. Et addit Poeta:

Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum

Desinet ac toto surget gens aurea mundo,

Casta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo.

Te duce, si qua manent sceleris uestigi nostri,

Irrita perpetua soluent formidine terras.

Intelligimus autem dicta hæc manifestè simul, & obscure per allegorias prolata ijs, qui carminum horum sensum alius sub conspectum diuinitatis Dei scrutantur, innuere: quomodo Poeta, ne quis eorum qui in regia urbe denominabantur, culpæ posset, quòd contra patrias leges scriberet, & quæ iam olim inde à maioribus de dijs credita fuissent, reijceret, ueritatem occuluerit. Nouerat enim, opinor, beatam ac celebrem Seruatoris mortem: ut uerò

imma

immanem crudelitatem declinaret, mentes auditorum ad suam ipsorum consuetudinem duxit. Aras dicit fundandas esse, ac templa construenda, uictimasq; recens nato offerendas. Consequenter aut, & cōsentaneè reliqua etiam subiunxit, si quis rectè intelligat. dicit enim:

Ille Deum uitam accipiet, diuisq; uidebit
Permixtos Heroes, & ipse uidebitur illis.

Intelligit autem iustos.

Pacatumq; reget patrijs uirtutibus orbem.

At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mixtaq; ridenti colocasia fundet acantho.

Vir admirabilis, omnisq; generis eruditione ornatus, temporum illorum sæuitiem exactè sciens, iterum dicit:

At tibi sincero puer ubera lacte grauascent,
Ipse lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.

Vera dicit. Potentes enim aulæ regie fides nō metuet.

Ipsa tibi blandos reddent cunabula flores,
Occidet & serpens, & fallax herba ueneni
Occidet: Assyrium uulgò nascetur amomum.

Et his nihil uerius quicquam, nihil etiam uirtuti Seruatoris accommodatius esse dixerit. Iphis namq; Dei cunabulis spiritus sancti uirtus fragran-

τὸ ἀγχιον τῆς ὠμότητος ἐκκλίνοι, ἤγαγε τὰς δια-
νοίας τῶν ἀπουόντων πρὸς τὴν ἑαυτῶν σιωπήθειαν.
καὶ φησὶ, χελῦαι βωμὸν ἰδρῦσθαι, καὶ νεὸς κχτα-
συσυάξαι, θυσίας τ' ἐπιτελεῖσθαι τῷ νεωστὶ τεχ-
θεύῃ. ἀπολύθως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἐπήγαγε τοῖς φρο-
νοῦσι. φησὶ γάρ·

Λήψεται ἀφθάρτοιο θεοῦ βίοντορ, καὶ ἀθρήσει
Ἡρώας σὺν ἐνεῖνω ἀολλέας, ἠδὲ καὶ αὐτὸς
Γατέριδι καὶ μακάρεσσιν ἐελδομένοισι φανείται,
Γατροδότη ἀρετῆ κνυδρῶν ἠνία κέσμου.

Σοὶ δ' ἄρα παῖ πρώτιστα φύει δωρήματα γαῖα,
Κριθλὼν ἠδὲ κύνπειρον ὁμοῦ κολοπάσιν ἀκάνθω.

θαυμαστὸς ἀνὴρ, καὶ πάση παιδείᾳ κηποσμη-
μόνος, ὃς ἀκρίβως ἐπιστάμενος τὴν τῶν τότε και-
ρῶν ὠμότητα,

Σοὶ δ' ὦ παῖς θαλάροισι μάστοι καταβεβριθῆαι,
φησὶ,

Αὐτόματοι γλυκὺν νᾶμα σικεπτελέεσι γάλακτος,
οὐδέ θέμις ταρβείν βλοσυροῦς ἀγέλησι λέοντας.
ἀληθῆ λέγων. ἢ γὰρ πίσις τῆς βασιλικῆς αὐ-
λῆς τὴς δυνάσεως ἔφοβηθήσεται.

Φύσει δ' ἐνώδη τὰ παρῆγανα, * ἀνθεα αὐτὰ
ὄκλυται ἰοβόλα φύσις ἐρπετῶ, ὄκλυται πίσης
λοίγιος, ἀσύριον θάλλει καταπάμπαν ἄμωμον.

Τῆσσι τ' ἔδερ ἀληθές ὄρον, ἔδερ τῆς τῆ σωτῆρος
ἀρετῆς οἰκειότ ὄρον εἶποι τίς αὖ. αὐτὰ γὰρ τὰ
τοῦ θεοῦ παρῆγανα, πνεύματος ἁγίου δυνάμις,

οὐδὲν τινα ἀνθρώπων, νεολαίω πασσε γέννα. ὁ δὲ ὄφει
 ἀπόλλυται, ἀλλὰ ὁ ἰὸς τοῦ ὄφειος ἐκείνου, ὅς τὸς πρώτο-
 πλάστῃς πρώτος ἐξήκωτα, παρὰ γὰρ τὰς διανοίας
 αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐμφύτου ἐπὶ τὴν τῶν ἡδονῶν ἀπο-
 λαυσίαν, ὅπως γνοῖεν τὸν ἐπιτηδεύοντα αὐτοῖς ὄλε-
 θρον. πρὸ γάρ τοι τῆς κατὰ φύσιν τῆς σωτηρίας τῆς
 ἀθανασίας τῶν διανοίαν, ἀγνοία τὰς ψυχὰς τῶν ἀν-
 θρώπων ἐπὶ μηδεμιᾷ χρεῖῃ ἢ ἐλπίδι ἐρεθισμένης,
 ἐθραυεπαθόντος ἢ αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν τῆς πόριτε
 ἐκείνου σώματος χωριζόντος ἐν τῆς κοινῆς τοῦ
 ἀγίου πνεύματος, ἀπειναλῆθη τοῖς ἀνθρώποις τὸ
 διωκτικὸν τῆς ἀνάστασεως. ἀλλὰ εἴ τις ἰκὺς ἀνθρώπων
 ἀδικημάτων κατὰ φύσιν, αὐτὴ πᾶσα κατὰ φύσιν ἀγίοις
 ἐσμύχεται. τότε δὲ παρὰ φύσιν ἐκείνοις ὑπὸ τῆς
 θάρσει, ἀλλὰ ἐν τῆς αὐτῆς σεμνῆς διαστήματι ἀνα-
 στασεως τὰ ὅμοια ἐλπίσιν ἐπέλυσεν. ἢ οὐκ ἀδικί-
 ας ἐτελεύτα τῶν ἰοδῶν ἢ φύσις. ἐτελεύτα ἢ ἀλλὰ
 θάνατος. ἐπεσφραγίσθη ἢ ἡ ἀνάστασις. ἀπώλετο δὲ
 ἀλλὰ τὸ τῶν ἀσυνέμων γένος, ὁ παρὰ φύσιν ἐγένετο
 τῆς πίστεως τῆς θεῶν. φύεσθαι τε ἀλλὰ πανταχῶς φάσ-
 κων τὸ ἄμωμον, πλῆθος τῶν θρηνησόντων προσ-
 γορσύνει. οἷον γὰρ ἐν μιᾷ ρίζῃ πλῆθος κλάδων ἀν-
 ὄλεσι θάλλων ἀνθίσιν, ἀρδισμένην συμμετρίαν
 ἀρόσου βλαστάνει. πεποικισμένως δὲ ὡ σοφώ-
 τατε ποιητὰ μαρτύρων, ἀλλὰ τὰ ἐξῆς ἀπαντα ἀκολού-
 θως ἔχει.

Αὐτὴν δὲ ἡρώων ἀφ' ἑαυτῶν, πατρὸς τε μεγίστου

tes quosdam flores, nouam scilicet progeniem dedit. Serpēs uerò occidit, & uenenū serpentis illius, qui protoplastos primus seduxit, ac mentes eorum in trāsuersum egit, per insitū uoluptatum oblectamentum, ut cognoscerent imminens ipsis exitium. Etenim ante Seruatoris descensum, animos hominū propter ignorantiam immortalitatis iustorum nulla bona spe fundatos, fractos reddidit. Verū post passionem illius, postq̄ corpus, quo amictus erat, ad tempus communicatione spiritus sancti priuasset, reuelata est mortalibus resurrectionis uirtus. et si qua fex iniusticiæ in hominib. relicta est, uniuersa sacris est lauacris repurgata. Tunc obtentis perantibus sibi, bono esse animo præcepit, & ex augusta ipsius illustriq; resurrectione consimilia sperare iussit. Itaque non immeritò occidit uenatorum serpentiū natura, occidit & mors, ob signata uerò est resurrectio. Perijt & gens Assyriorum, quæ filium Dei recusauit: & amomum ubiq; nasci dicens, sic multitudinem cultorum Dei appellat. uelut enim ex una radice multitudo ramorum, fragrantibus floribus uernans, ac moderato rore irrigatim germinat. Scitè autem hæc, & sapiētissime poeta Maro: & quæ sequuntur etiam, consentanea sunt.

At simul heroum laudes, & facta parentis,

Iam legere, & quæ sit poteris cognoscere uirtus.

Heroum laudes, iustorum uirorum opera significat. patris uerò uirtutes, mundi huius constitutionem & opificium, perpetuò consistens. Forsan autem et leges, quibus Ecclesia amans Dei utitur, dum uitam cum iustitia & temperantia decoratam exercet. Admirabilis etiam est expedita illa amplificatio commiserationis inter bonos & malos, quæ subitam repentinæ mutationis uelocitatem non admittit.

Molli paulatim flauescet campus arista:

Hoc est, diuinæ legis fructus maturuit.

Incultisq; rubens pendebit sentibus uua.

Quæ quidem non sunt secundum illicitam uitæ conuersationem.

Et duræ quercus sudabunt roscida mella.

Stoliditatem hominum illius temporis, ac strigosos mores describit: & quàm suauem hi, qui filium Dei audiunt, tolerantia suæ fructum recepturi sint, docet.

Pauca tamē suberūt prisca uestigia fraudis,

Quæ tentare Thetim ratibus, quæ iungere muris Oppida, quæ iubeant telluri infindere sulcos.

Alter erit tum Tiphys, & altera quæ uehat Argo Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,

Atq; iterum ad Troiã magnus mittetur Achilles.

Rectè, ô sapientissime poeta. poeticã enim facultatem,

Εργ' ὑπόβρυχοίησι κενασμένα πάντα μαθήση.

Τοὺς μὲν τῶν ἡρώων ἐπαίνους, τὰ τῶν δικαίων
ἀνδρῶν ἔργα σημαίνων· τὰς δὲ ἀρετὰς τῶ πατρὸς
τῶ τοῦ κόσμου σιὸταξιμ, καὶ τὴν εἰς αἰώνιον δια-
μονίην ἀποβρασίαν λέγων· ἴσως δὲ καὶ τοὺς νόμους,
οἷς ἡ θεοφιλὴς ἐκκλησία χρῆται, ἐπιτηδύουσα
τὸν μετὰ δικαιοσύνης τε ἢ σωφοσιύνης βίον. θαυ-
μασὴ δὲ καὶ ἡ τῶ μετὰξὺ τῶν τε ἀγαθῶν καὶ τῶν
κακῶν βίου τὸ ἀνήμερόν παρὰ αὐξήσις, τὸ ἀθρόον
τῆς αἰφνιδίως μεταβολῆς παραιτημένον.

Ἐρῶτον μὲν, ἀνθρώπων ξανθῶν ἤγοντο ἄλωαί.

τατέσιμ, ὁ καρπὸς τῶ θεῶ νόμου ἤγετο εἰς χρείαν.

Ἐρδ' ἐρυθροῖσι βάτοισι παρήγορος ἤλδανε βότρυς.

ἄπορ' ἐν τῶν κατὰ τὸν ἄθεσμον βίον·

Σιληρῶν δὲ πύνης λαγόνων μέλιτος ῥέε νᾶμα.

τὴν ἠλιθιότητα τῶν τότε ἀνθρώπων, καὶ τὸ κα-
τεσιληνὸς ὑπογράφων ἦθος. ἴσως δὲ καὶ τὸν τοῦ θεῶ
γόνορ ἀνύοντα τῆς ἑαυτῶν καρτορίας γλυκυώτι-
να καρπὸν λήψεσθαι διδάσκειν.

Γαῦρα δ' ὁμῶς ἰχνη προτέρας πόριλείπεται ἄτης,

Ῥόντορ ἐπαίξαι, περὶ τ' ἄσφα τέχεσι κλεῖσαι,

Ῥῆξαιτ' εἰλιπόδιωρ ἐλνύσμασι τέλσορ ἀφῆρης.

Ἄλλοσ ἐπειτ' ἔσαι τῖφυς, καὶ θεσσαλῖσ ἀργῶ,

Ἀνδράσιμ ἡρώεσιμ ἀγαλλομένῃ. πόλεμορ δὲ

Τρώωρ καὶ Δαναῶν πειρήσεται αὐθῖσ ἀχιλλεύς.

ὄν γ' ὦ σοφώτατε ποιητᾶ, τὴν γὰρ ποιητικὴν ἐξέ-
σίουμ

σίαν μέχρι τῆ προσήκουστος ἐταχμισύσω. ἔγχαρ ἴω σοι
 προσημένον ἀποθεασίσαι, μὴ ὄντι γε προφήτη. ἐνώ-
 λυε δέ τις, οἶμαι, καὶ νίνδιωος, τοῖς ἐλέγχουσι τὰ ὑπὸ
 τῶν προγόνων νομιθεύτα ἐπιρητιμύος, πεφραγ-
 μύως δὲ καὶ ἀνινδιώως κατὰ τὸ δυνατὸν σωιέ-
 ναι δυναμύοις παρὰ τῆσας τὴν ἀλήθειαν, πύργος
 καὶ πόλεμον αἰτιασάμενος, ἅπερ ἀληθῶς ἐτι καὶ
 νῦν ἐξετάζειται κατὰ τὸν ἀνθρώπων βίον, χαρὰν ἡ
 εἶσει τὸν σωτῆρα ὀρμῶντα ἐπὶ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον.
 Τὴν ἢ τρωϊκῶν, τὴν οἰκισμένω παῶσι. ἐπολέμησε γοῦν
 ἀντιμερὸς τῆς ἀντιμεμύνης δυναμύως πονηρῶς
 πεμφθεῖς ἐξ οἰκείας τε προνοίας καὶ παραγγελίας
 μεγίστου πατρὸς. τί δὲ μετὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς λέγει;
ΑΛΛ' ὅτ' ἀν' ἰσορέης ὄρη καὶ ἰσάρπὸς ἴηκται,

τουτέστιν, ἐπειδὴν ἀνδρωθεῖς, τὰ πόριέχοντα
 τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ῥιζόθεν ἐξέλη, τὴν τε ξύμη
 πασαργλῶ ἐρλύη κατὰ νοσησμήση· ἔχ' ὅσοι αὐτοῖ-
 σιν ἀλιτροτάτοισιν, φουμύων ἀμυδισ γαίης ἀπο-
 πίωνι μέτρῳ.

Αὐτὸς δ' ἀσπαρτος καὶ ἀνήροτος, ἔδλε ἀμῆν
 Οτραλέσ δρεπαύοιο ποθησέμεν ἀμπελον οἶμαι.
 Οὐδ' ἐρῆα δύνοιτο βροτὸς πόνορ· αὐτόματος δέ
 Αρνεὸς τυρέοισι παρὰ τρέψει λιβάδεσιν,
 Σάνδωνι πορφυρέω λάχνω ρυπέεσαρ ἀμείδωρ
ΑΛΛ' ἄγε τιμῆσιν σιῆπῆρον βασιλῆϊδοι ἀρχῆς,
 Δεξιτὸρῆς ἀπὸ πατρὸς ἐριβρεμέταο δέδεξο,
 Κόσμη κητώσντος ὄραν σὺ πηκῆα θέμεθλα.

tatem, quousque licuit, usurpasti. Non enim uaticinari poteras, quod propositum habebas, cum propheta nō esses. Deinde & periculum quoddam opinor tibi obstitit, quod imminebat, quod à maioribus sancita reprehendisset. At ueritatem communiter & securè pro uiribus, illis qui intelligere poterant, expressit, dum turres ac bellū accusans, quæ reuera etiamnum in uita mortalium inquiruntur, Seruatorem ad Troianum bellum proficisci significat: Troiam autem, totum orbem intelligit. Expugnauit igitur palam prauam illam aduersariam potentiam Christus, ex propria prouidentia, & maximi patris mandato missus. Quid sub ista Poeta dicit?

Cedet & ipse mari uector, nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non uinea falcens.
Robustus quoq; iam tauris iuga soluet arator.
Nec uarios discet mentiri lana colores:
Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.
Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.
Talia secla suis dixerunt currite fufis,
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores
Chara Deum soboles, magnum Iouis incrementum.
Aspice conuexo nutantem pondere mundum,

Lact. lib. 7.
cap. 24.

Terrasq; tractusq; maris, coelumq; profundum;
 Aspice uenturo latentur ut omnia seculo.

O mihi tam longæ maneat pars ultima uitæ,
 Spiritus & quantum sat erit tua dicere facta:

Non me carminib. uincet nec Thracius Orpheus,
 Nec Linus: huic mater quāuis, atq; huic pater ad-
 Orphæ Calliopeia, Lino formosus Apollo. (sit:

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice uictum.

Vide, inquit, etiam elementorum omnium gau-
 dium. Arbitretur ista quisquam insipientium de
 genere mortalium dici. Verum quæ fuerit ratio, ut
 nato filio hominis terra nec sata sit, nec arata, nec
 uitis falcem aut aliam quampiam culturæ curam
 admittat? Quomodo intelligetur, hoc de humana
 dictum esse generatione? Natura enim diuini man-
 dati ministra est, non humanæ iussionis operatrix.
 Sed & gaudiū elementorū, descensum Dei, non ho-
 minis alicuius partum significat. Et quod poeta ui-
 tæ sibi finem prorogari optat, diuinæ est denomi-
 nationis symbolum. Vitam enim ac salutem à Deo
 petere solemus, non ab homine. Dicit itaque E-
 rythræa ad Deum: Quid mihi, o Domine, diui-
 nationis necessitatem imponis: & non magis à
 terra in sublime sublatam, usque ad beati aduen-
 tus tui diem custodis? Sed Maro etiam ista prædi-
 ctis adiungit:

Incipe

χαρμοσύνην γαίης τε καὶ ὕδαν, ἢ δὲ θαλάσσης,
 Γηθόσυον τ' αἰῶνος ἀπερρεσίδ λάσιον ἡῆρ.
 Εἰθέ με γηραλέον ζώντά τ' ἔχεν ἡδυμος ἰσχύς,
 Τὴν ἀρετὴν κελαιδίον ἐφ' ὅσον διούκμις γε παρῆν.
 Οὐκ αὖ με πλήξειον ὁ θραυῶν δῖος ῥοιδός,
 Οὐκ ἴνος, ὃ πᾶν αὐτὸς, ὃν ἀφραδίη τένετο χθῶρ.
 Ἀλλ' ὅδ' αὐτὸς ὁ πᾶν ἀνθέξεται εἴνεα νίης.

ὄρα, φησὶ, ἢ τῶν σοιχείων ἀπάντων χαρὰν. ταῦτα δόξεον αὖ τις τῶν ἐν σὺ φρονουώτων, πρὶ γονεῶς ἀνθρώπου λέγεσθαι. παιδὸς ἢ τέχθόντος ἀνθρώπου. ποῖον ἢ ἔχει λόγον, γλυῦ ἀσφαρτορ καὶ ἀνήροτορ, καὶ τὴν γε ἀμπελον μὴ ἐπὶ τὴν δρεπάνου ἀμῆν, μηδὲ τὴν ἀλλῶν ἐπιμέλειαν, πῶς ἀννοηθῆλεχθέρ ἐπὶ γονεῶς ἀνθρωπίνης; ἦτοι γὰρ τοὶ φύσις θείας ἐστὶ πρὸς τάξεως διάκονος, ἐν ἀνθρωπίνης κελύσεως ὄργατις. ἀλλὰ καὶ σοιχείων χαρὰ θεῶν καὶ θεοδου, ἐν ἀνθρώπου τινὸς χαρὰ ἡέρζει κύνειον, τότε δὲ ἔχεται τὸν ποιητὴν, τὸ βίβ τὸ τέλος αὐτῶ μνησκῶσαι, θείας ἐπιπλύσεως σύμβολον. παρὰ γὰρ θεῶ τὸν βίον καὶ τὸ σώζεσθαι ἀξιουῦ εἰθίσμεθα, ὃ πρὸς ἀνθρώπου. ἢ γουῦ ἐρυθραία πρὸς τὸν θεόν. τί δὴ μοι, φησὶν, ὦ δεασότα, τὴν τῆς μαντείας ἐπιστήπεις ἀνάγνιν, καὶ ἔχι μάλλον ὑπὸ τῆς γῆς μετέωρον ἀφθῆσαν διαφυλάτεις, ἄχρι τῆς μακαριωτάτης σῆς ἐλύσεως ἡμέρας; ὁ δὲ μαζῶν πρὸς τοῖς ἐρημόνοις ἐπιφέρει καὶ τάδε·

Αρχεο μειδιῶν ἀνορῶν τινὸν μητέρᾳ κεδνὸν
 Γνωρίζει. ἢ γὰρ σε φέρει πολλὰς λυπηράντας.
 Σοὶ δὲ γονεῖς ὁπάμπαν ἐφημέριοι ἐγέλασαν,
 Οὐδ' ἠΨω λελχέων, ὅδ' ἐγνώσθαι ταθάλειαν.

πῶς γὰρ αὐτὸν πρὸς τούτους οἱ γονεῖς ἐμειδίασαν; ὁ
 μὲν γὰρ αὐτῶν θεός, ἄποιος δυνάμις, καὶ ἀρχιμά-
 τιστος μὲν, ἐν περιγραφῇ ἢ ἄλλω, ἐν ἀνθρώπινον
 ἢ σώματος, λένειρον ἢ ἀπειρον, τίς ἠνοῖδεν ὅρτο ἀ-
 γιον τῶν σῶμα; ποία ἢ ἐπιθυμία, ἐφείσ τε ἐν τῇ τῶ
 ἀγαθῷ διαθέσει, ὅτι πάντα ἐφίενται; τί δ' ὅλως ποι-
 οῦν σοφία τε καὶ ἠδονῆ; ἀλλὰ ταῦτα ἐφείδω λέγειν
 τοῖς ἀνθρώπινον τινὰ * οἱ ἢ τινὸν ψυχὸν αὐτῶν
 διαθεσύνειν ἀπὸ παντὸς κακῶ ἔργου γε καὶ ῥήματος
 παρασησῶσιν.

DE SIBYLLIS, CLEMENTIS

sententia ex τρωμάτωρ libris.

Clemens in Protreptico, de uatib. uerba faciens,
 quib. Moſen aetate praefert, de Sibylla Phrygia sic
 scribit: καὶ ἔστι γε μόνος ἔτος, ἀλλὰ ἢ ἢ Σίβυλλα Ορ-
 φέως παλαιότερα λέγεσαι γὰρ ἢ περὶ τ' ἐπιθυμίας
 αὐτῆς, ἢ περὶ τῶν χροσμῶν τῶν κατὰ πεφλυισμένων
 ἐπὶ τῆς ἔναι, λόγοι πλάσθαι, φρυγίαν τε ὅσα κεν κληθῶσαι
 ἀρτεμιρ, ἢ ταύτην παραγενομένην ἐς Δελφὸς ἄσαι.
 Ω Δελφοὶ θοράτωντες ἐκκρόλα ἀπόλλωνος,
 Ηλθον ἐγὼ χηρήσασα Διὸς νόον αἰγιόχοιο
 Αὐτοκασιγνήτω κελωμὲν ἀπόλλωνι.

ἔστι ἢ καὶ ἄλλη ἐρυθραία, ἢ σοφίλη καλεσμένη.
 μέμνηται τούτων ἢ γαλλείδης ὁ ποιητής, ἐν τῷ
 πόρᾳ

Incipe parue puer risu cognoscere matrem:
 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
 Incipe parue puer: cui non risere parentes,
 Nec Deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Quomodo siquidem huic risere parentes? Deus enim illorum potentia est, sine qualitate, nec figuram habet: nec in reliquis circumscribitur, neque corpore est humano. Spiritum uero sanctum quis ignorat, expertem esse thalami? Qualis uero concupiscentia, & quale desiderium est in specie boni, quod omnia expetunt? Quid omnino commercij est sapientiae ac uoluptati? Sed permittantur ista dicere, qui humanitus non sunt affecti, sed animam suam ab omni malo opere & uerbo repurgare satagunt.

Clementis sententia de Sibyllinis.

Neq; uero solus hic, sed & Sibylla Orphea fuit antiquior. Traditur enim & de nomine eius, & de oraculis, quae eius esse perhibentur. quorum sunt libri complures: eamq; fuisse Phrygiam, nomine Dianam, quae Delphos profecta sic cecinerit:

O Delphi, quibus est numen iaculator Apollo,
 Veni ego, quò dicam mentem Iouis armipotenti.
 Frater Apollo mihi, sed cui succenso fratri.

Est & alia Erythraea, Herophila uocata. Meminit earum Heraclides Ponticus, in opere

opere de Oraculis. Omitto Aegyptiam, & Italiam,
quæ Romæ habitavit, cuius filius fuit Euander,
is qui Romæ fanum condidit, quod

Lupercum nuncu-
patur.

F I N I S.

ἀβρίχθησιν ἕλωρ. Εὖ δὲ τὴν Αἰγυπτίαν καὶ τὴν Ἰσρα
 ἑλίαν, ἢ τὸ ἐν ῥώμῃ ὤκησεν, ἢς υἱὸς ἄνδρος, ὁ τὸ ἐν
 ῥώμῃ τῷ πανὸς ἰσθμὸν τὸ λυπέριον
 καλόμενον ἤϊσας.

τέλος.